

Тому особливо важливою в даному випадку є особиста готовність учителя до впровадження інновацій у навчальну діяльність, відмова від звички діяти стереотипно, постійно озираючись на кимось вигадані канони.

Отже, прагнення до самовдосконалення, самоосвіта є важливими чинниками професійного зростання учителя, що забезпечують розширення його творчих можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності. Конструктивний варіант розв'язання будь-якої кризової ситуації, що виникає у фаховій сфері, передбачає вироблення вчителем нової стратегії життя, професійної діяльності, переосмислення, ревізії і корекції ним своєї особистісно-професійної позиції, прийняття дійсності такою, якою вона є, відкриття в собі нових можливостей для самореалізації, підвищення професійної кваліфікації.

Самоосвіта сприяє формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності, допомагає в осмисленні педагогічного досвіду і власної самостійної праці, є засобом самопізнання і самовдосконалення, шляхом педагогічного розвитку, дієвим інструментом самотворення особистості вчителя.

Список використаних джерел та літератури

1. Гандрабура О., Кубенко Н. На шляху до компетентності. *Директор школи (Шк.сеім)*. 2008. № 46. С.21-27.
2. Добродін В.Г. Педагогічна майстерність вчителя. Київ, 2006. 520 с.
3. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань. Київ, 2003. 520 с.
4. Задорожна Л.М. Готовність вчителя до інноваційної діяльності. Методично-психологічний матеріал. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodichno-psihologicnij-material-gotovnist-vcitela-do-innovacijnoi-dialnosti-297491.html> (дата звернення: 23.11.2021).
5. Психолого-педагогічні аспекти формування успішної особистості педагога загальноосвітньої школи. Психолого-педагогічний семінар-практикум. URL: http://shramkivka-school.ck.sch.in.ua/tests/robota_praktichnogo_psihologa/robota_z_vchitelyami/stili_ta_mode_li_pedagogichnogo_spiлкування/ (дата звернення: 23.11.2021).
6. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород: ЗІППО, 2007. 364 с.

Шуль Н.І.,
асистент вчителя
Красилівської ЗОШ І-ІІІ ст. №1

Стратегії та методи розвитку критичного мислення в освітньому процесі дітей з ООП

В сучасному світі просто необхідно вміти вирішувати ситуації різними способами та критично мислити. Адже маса інформації, яку щодня сприймає дитина будь-то від вчителя, чи від батьків, чи від її оточення, вся вона потребує правильного її розуміння та сприймання. Потрібно донести, що мислити критично – це не осуджувати (критикувати), а бачити та вміти вирішувати ситуацію різними способами. Саме цього швидко навчаються діти в інклюзивних класах.

Ключові слова: критичне та логічне мислення, мисленнєві операції дітей з ООП

*Початки, закладені в дитинстві людини,
схожі на вирізані на корі молодого дерева букви,
що ростуть разом з ним, і складають невід'ємну частину його.*

В. Гюго

Надзвичайно складна та відповідальна місія сучасного педагога, адже, саме він дає ті перші початки та поштовхи для подальшого гармонійного, всебічного розвитку дитини. Виховуючи дітей, ми в першу чергу формуємо своє майбутнє, адже саме вони

із тими «викарбуваними» навичками, знаннями, вміннями будуватимуть не лише своє майбутнє, а й майбутнє нашої нації.

Важливим атрибутом є вміння критично мислити. Робити це правильно та доцільно. Адже критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.[4,ст..104]

Цим мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх, тренувати як, наприклад, тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти. І саме школа є ідеальним середовищем для цього. Коли дитині змодельовати ситуацію, та дати правильний поштовх до її самостійного вирішення, вона обов'язково знайде правильне рішення. Безумовно, ідеальним варіантом проведення такого роду занять є тренінги, робота в групах, або парах. Оскільки можна змодельовати та навіть розіграти одну й ту ж ситуацію різними способами. Сучасні діти мають вроджену креативність та власну думку і нашим завданням є їх розвиток та модернізація. Коли стосується розвитку критичного мислення у дітей з ООП, в першу чергу ми маємо розуміти, що саме цим дітям необхідно по-максимуму навчати критичного мислення. Адже, що дає критичне та логічне мислення для них? Відповідь проста- це самостійність, безпека, міцне підґрунтя для впевненості в собі. Потрібно чітко розуміти, що діти з ООП мають обмежене коло спілкування, а соціум не завжди є толерантним та безпечним. Допомогою в цьому буде вправа «Коло довіри» – особиста безпека. Обговоріть із дитиною, кому вона може довіритися. Наголосіть на тому, що є особиста інформація, якою не варто ділитися з широким колом. Часто у дітей не сформовані «кола довіри», вони можуть поділитись будь якою інформацією будь з ким, тому наше завдання розвивати та розширювати «коло довіри». Також не можна оминати увагою фізичну безпеку. Допомогою стане вправа «Послідовність дій» – фізична безпека. Дитина має мати чітко сформований алгоритм дій, вміти використовувати їх на практиці, знати що безпечно, а що може нести загрозу. Саме тому, потрібно часто вирішувати повсякденні питання, які принесуть користь саме тоді, коли буде безпосередня потреба. Я вважаю, що є надзвичайним успіхом, коли присутній зворотній зв'язок, тобто, коли сталась якась ситуація, і дитина озвучила її вам, і не просто озвучила, а подала свій розвиток подій. Звичайно ж, це не завжди можливо, оскільки всі діти різні, але насправді, способів розвитку типів мислення для дітей з ООП безліч! Необхідно лише трохи часу та зусиль для того, щоб уважніше спостерігати за дитиною. Побачили її зацікавлений погляд? Почули уточнювальне запитання або зацікавлену інтонацію? Ні в якому разі це не можна оминати увагою, продовжіть розмову з учнем, адже прогрес буває різним.

Коли можна спонукати дитину до критичного мислення:

- на вулиці – під час переходу дороги;
- підтримка й обговорення ситуацій, які зацікавили дитину будь-де;
- під час виконання завдань із мови, літератури;
- додаткові завдання з розвитку мовлення й/або робота над розумінням прочитаного.[1,ст..190]

Найбільш розгорнутим формулюванням критичного мислення є широко відоме визначення Американської філософської асоціації (APA-Delphi): «Критичне мислення – це цілеспрямоване, саморегулююче судження, яке завершується інтерпретацією, аналізом, оцінкою і інтерактивністю, також як поясненням очевидних, концептуальних,

методологічних, або контекстних міркувань, на яких ґрунтується це судження». Також вони визначають ряд особистісних характеристик, які притаманні для людини з розвинутим критичним мисленням: «Ідеальне критичне мислення людини зазвичай пов'язане з допитливістю, хорошою обізнаністю, причиною довіри, неупередженістю, гнучкістю, справедливістю в оцінці, чесністю в зіткненні з особистими упередженнями, розсудливістю в судженнях, бажанням прояснювати проблеми і складні питання, ретельністю в пошуку потрібної інформації, розумністю у виборі критеріїв, постійністю в пошуку результатів, які є настільки ж точними, як використані першоджерела. Ця комбінація, що зв'язує розвиток вміння критичного мислення з розумінням основ раціонального і демократичного суспільства».[6, №4]

Перелік методів розвитку критичного мислення достатньо великий. Добирати їх учителю слід з огляду на мету, завдання, зміст уроку. Крім того, слід зважати на особливості цих методів, та особливості дітей з ООП, адже, на певних етапах уроку вони є ефективнішими, а отже, доречнішими. Учителю має опанувати якомога більше методів розвитку критичного мислення і бути обізнаним з особливостями їх ефективного застосування. Саме цей перелік послідовності дій зазначений у таблиці:

Аби учні мали змогу розвивати **критичне мислення**, у школі слід системно змінювати всі компоненти навчально-виховного процесу. Зупинімося на кількох з них.

Чітко поставлене завдання уроку. Формування мисленнєвих операцій високого рівня і відповідних ціннісних орієнтацій в учнів – довіри до результатів власних розумових зусиль, інтелектуальної мужності, відкритості до різноманіття думок, тощо – має стати частиною цілепокладання уроку незалежно від навчального предмету, який учні вивчають.

Організація навчання. Аби формувати критичне мислення як соціальне, слід залучати учнів до обговорення і відстоювання своїх думок в інтерактивному спілкуванні з однокласниками. А отже, структура і методика уроку набувають специфічних технологічних характеристик. Змінюється “палітра” методів і засобів навчання – вчитель має віддавати перевагу тим, що дають змогу розвивати критичне мислення учнів.

Контроль і корегування результатів. Способи й методи контролю мають виявляти не лише рівень навчальних досягнень з того чи того навчального предмету, а й опанування учнем умінь і навичок критичного мислення. Такий контроль потрібен для подолання їх корегування.[3]

Наразі, є безліч уже створених дидактичних матеріалів, які дають змогу доступніше та наочно зобразити, або ж відтворити матеріал. Користуючись набутим досвідом, та вдосконалюючи його можна досягати високих результатів, адже діткам з ООП потрібно вміти доступно донести та подати потрібну їм інформацію. В інклюзивних класах НУШ, є така можливість. Проведені дослідження дають змогу зробити висновки, що діти з особливим потребами, які навчаються в інклюзивних класах стали прихильніше ставитися до оточуючих, з'явилась зацікавленість до навчальної діяльності та спілкування, мотивація до самоконтролю, стали частіше виявлятися почуття гордості за себе та свою діяльність. Найбільш позитивно вплинуло залучення на соціально-емоційну сферу дітей, розвиток їх творчості та фізичної культури. Тому в мікрокліматі класу потрібно зазначити, що критичне мислення може викликати негативні та неправильні уявлення через свою «критичність». Але воно зовсім не має на увазі неприйняття інших суджень або тотальну критику всієї інформації, що надходить. Воно є різнобічним підходом до досліджуваних проблем вчителем, щоб учень міг прийняти своє обдумане, зважене і обґрунтоване рішення. Орієнтація шкільних уроків і всієї освітньої програми на розвиток критичного мислення передбачає те, що знання не видаються в готовому вигляді, інформація, яку учні отримують з різних джерел, не приймається на віру і не може бути незаперечним фактом. Навпаки, кожен учень шукає і формує свою думку в рамках навчального процесу.

Головне **завдання** учнів — “конструювати” знання і навички, формувати власне ставлення до теми. Для цього вони за допомогою вчителя:

- порівнюють свої очікування з тим, що їм реально пропонують вивчити;
- ставлять запитання щодо нового навчального матеріалу;

- експериментують, пробують застосувати новий матеріал на практиці за допомогою наявних у них уявлень, знань, умінь незалежно від того, чи є вони достатніми;

- аналізують отриманий досвід;
- переглядають свої очікування й висловлюють нові;
- виявляють головне, осмислюють теоретичні ідеї, концепції;
- відстежують хід власних думок;
- роблять висновки щодо змісту матеріалу;
- пов'язують зміст уроку з особистим досвідом;
- відпрацьовують уміння і стратегії мислення.[3]

Критичне мислення для самого вчителя є базовою компетенцією для розвитку і формування інших компетенцій. Адже, саме він є тим основним джерелом як безпосередньо самої інформації, так і обробки її результату. Педагогічна діяльність в умовах насиченого інформаційно-освітнього середовища обов'язково включає в себе навички інтерпретації фактів і різних джерел інформації: знайомство з загальними принципами пошуку інформації, вміння розпізнавати свідомі спотворення інформації, вміння доповнювати інформацію, якої бракує, необхідної для розвитку критичного мислення. Все це, безумовно, має бути серед навичок сучасного вчителя, оскільки без них, вони не зможуть формувати критичне мислення своїх учнів. Обов'язковою складовою повинна бути ситуація успіху. Високе оцінювання : «Найбільш мені сподобалось...», мотивація активності: «Хочеться уже швидше побачити...», персональна винятковість: «Тільки тобі можу доручити...», позбавлення страху: «У тебе обов'язково вийде...». Тому потрібно чітко продумувати підходи, зокрема, до кожної дитини індивідуально, та давати можливість висловлювати свою думку і зуміти навчити не критикувати, бо хтось думає інакше, а шукати різні способи вирішення. Формулювання самостійних суджень як продукт критичного мислення означає, що воно спрямоване на творчу мисленеву діяльність, а не на репродуктивне мислення, що ґрунтується на жорстких алгоритмах і стереотипах. Творчий підхід є необхідним у ситуаціях порівняння різних суджень і визначення альтернатив на основі врахування пріоритетів, чинників, що обумовлюють істинність та вірогідність інформації загалом і висловлених суджень зокрема.

Невід'ємною складовою у роботі вчителя, або команди супроводу дитини з ООП є робота з батьками. Адже, найчастіше, саме вони впливають на думку дитини, її критичність, креативність. Здебільшого батьки вважають деяку поведінку або думку дитини, чи її висловлювання недоречним, і намагаються нав'язати власну модель поведінки, або мислення. І тоді часто діти перестають висловлювати власну критичну думку, тому що вважають її наперед хибною. Тому, при спільній роботі, правильно поставлених цілей як у батьків, так і у команди супроводу, та однакових стратегіях можна лише при спільній, синхронній праці досягти позитивних результатів.

Як зазначає Н. Вукіна, люди, які мають навички критичного мислення, чесні самі з собою; перемагають сумніви; ставлять запитання; інтелектуально незалежні; ними практично неможливо маніпулювати. [1, ст..190]

Критичне мислення допомагає набуття таких умінь: аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, оцінювати свої думки та сторонні впливи на них, виявляти в них сильні та слабкі аспекти, зважено розглядати різноманітні підходи до проблеми, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо неї; формулювати самостійні судження й будувати переконливу аргументацію; здійснювати рефлексію та коригування власної діяльності. Особливо ці вміння допоможуть розрізнити інформаційні фейки, які наразі надзвичайно заповнили та поширені у інтернет просторах. Діти з ООП є надзвичайно добрими, відкритими, та схильні до копіювання поведінки того, хто їм подобається. Здебільшого, вони не можуть самостійно обрати саме ту корисну, а не руйнівну інформацію для них. В цьому саме вчитель має допомогти та навчити обирати корисні, перевірені сайти, а в подальшому їх критичне мислення допоможе мати свою критичну думку, або ті чи інші челенджі. Як наразі надзвичайно популярні серед сучасних дітей. Як зауважує Н. Дементієвська, необхідно навчитися критично аналізувати дані, розміщені в Інтернеті, з таких причин: підручник та вчитель перестають бути

виключними джерелами знань; практично кожен може вмістити у всевітню мережу будь-які відомості; вчителі й учні створюють власні веб-сторінки, яким мають довіряти інші учні і вчителі та використовувати їх у своїй діяльності; попередній досвід учнів (надійні друковані джерела) дозволяє їм переносити ці якості і на всі інші джерела інформації; переважна більшість ЗМІ (газет, каналів телебачення) та сайтів Інтернету утримуються та фінансуються окремими комерційними компаніями, які мають свої інтереси; вчителі і батьки, які виховувалися в тоталітарній системі, не дають прикладу ефективного використання критичного мислення і відбору інформації. Постає завдання формування вмінь і навичок критичного мислення в учнів, про що зазначено в українських державних освітніх стандартах та європейських документах з основних компетентностей. У контексті сучасних змін критичне мислення стає важливою характеристикою сучасної особистості. Це спрямований процес мислення, метою якого є розв'язання проблем, а сутністю виконання певних операцій-прийомів: аналізу, синтезу, оцінювання як власних думок і результатів діяльності, так і інформації про думки й діяльність інших [2].

Отже, із зазначеної вище інформації, можна дійти висновку, що саме розвиток критичного та логічного мислення сприятиме у дітей з ООП, та й загалом у всіх дітей всебічний, гармонійний, обдуманий розвиток, який сприятиме швидкому вирішенню проблем у різних ситуаціях. Критичне мислення – це процес розгляду ідей з багатьох позицій, відповідно до їх змістових зв'язків, порівняння їх з іншими ідеями. Критичне мислення – це результат, це момент у мисленні, коли критичний підхід стає природним шляхом взаємодії з ідеями та інформацією, це активний процес, який або стимулюється, або трапляється спонтанно і надає учневі можливість контролювати інформацію, ставити її під сумнів, об'єднувати, переробляти, адаптувати або відкидати. Таким чином, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових тенденцій, змін, ситуацій або інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких не передбачувана. У цьому сенсі очевидно є життєва необхідність формування критичного мислення не лише для дітей з ООП, а й для освітньої системи загалом. Тільки таким шляхом можна стверджувати розвиток відповідно до вимог світового інформаційного суспільства та просуватися далі у напрямі толерантності, логічності, доброти, власної креативної думки, та критичного мислення.

Сьогодні залишається актуальним твердження видатного американського мислителя минулого століття Джона Дьюї, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні інформації учням, а у тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення, навички мислення, котрі дають змогу адекватно оцінювати нові обставини й формувати стратегію подолання проблем, які у них криються.[5,ст.,26-27]

У сучасних умовах інформаційної війни, в яких перебуває Україна, важливе значення має виховання людей, які мислять самостійно, незалежно і творчо. Людей, які б мали навички критичного осмислення та аналізу фактів і подій, які відбуваються навколо. Саме тому, головним нашим завданням є хоча б дати поняття та поштовх до самостійного, критичного мислення, а в ідеалі – виховати гармонійно розвинену особистість, яка є самостійною, здатною до самообслуговування, прийняття власних рішень та при потребі вміти відстояти та обґрунтувати свою позицію як порядна, вихована та доброчесна особистість без нав'язаних стереотипів або поведінкових факторів. Адже, час не стоїть на місці, а прогресує, а отже, і ми маємо намагатись рухатись одночасно та в правильному, а головне, потрібному та доцільному напрямку. Самовдосконалюватись і вчити цього інших.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П., Сущенко І.М. Критичне мислення: як цьому навчати: Науково-методичний посібник / За наук. ред. О.І.Пометун. – Харків: Наука, 2007. – 190 с.

2. Дементієвська Н.П. Стратегії розвитку навичок критичного мислення учнів при оцінюванні ресурсів Інтернету, Програма спецкурсу підвищення кваліфікації викладачів системи після- дипломної педагогічної освіти, Проект Світового банку «Рівний доступ до якісної освіти в Україні» // [Електронна публікація], опубліковано 2008 р. – Режим доступу: <http://www.scribd.com/doc/33487253>.

3. Олена Пометун, член-кореспондент НАПН України, д-р пед. наук, професорка, авторка-розробниця посібників і програм з критичного мислення для початкової й основної школи, співзасновниця освітньої платформи "Критичне мислення". <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>

4. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів»: Підготовлено для проекту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» / Науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект». – К.: Міленіум, 2001. – 104 с.

5. Тягло О. Післямова до статей Метью Ліпмана і Марка Вайн-стейна / О. Тягло // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – № 27. – С. 26-27.

6. Шквир О. В. (2019) Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. Молодь і ринок. № 4.

Юзькова М.В.,
вчитель-дефектолог
Хмельницького ЗДОН №25

Особливості використання пісочної ігротерапії в роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами

На сьогодишньому етапі розвитку нашого суспільства питаннями ігротерапії займаються лікарі, психологи, педагоги, дефектологи. Працюючи з категорією дітей, які мають вади психофізичного розвитку використовуються такі методи ігротерапії, як: пісочна ігротерапія, гудзикова ігротерапія та пальчикова ігротерапія, враховуючи їх найбільш ефективними, цікавими та доступними для дітей з психофізичними вадами. Тому що за допомогою саме цих методів ігротерапії активізуються самозцілюючі резерви дитячої психіки, які виявляються за певних умов у процесі терапії.

Ключові слова: пісок, ігротерапія, ООП, психофізичні вади, методичні рекомендації.

Гра - провідна діяльність дитини в дошкільному та молодшому шкільному віці.

Мета ігротерапії направити корекцію не в те русло, щоб змінити дитину, а в те, щоб допомогти їй утвердити своє «Я», почуття власної унікальності.

Я вважаю, що пісочна, пальчикова та гудзикова ігротерапії найбільш ефективні у роботі з дітьми, які мають психофізичні вади.

Отже, пісочна ігротерапія. **Пісочна ігротерапія** – це лікувальний метод, що активізує психічну енергію і відкриває перед людиною можливість до змін.

Пісок є чудовим засобом для розвитку та саморозвитку дитини, а гра з ним позитивно впливає на емоційний стан. Відомі з давніх часів ігри з піском, чи не найулюбленіші ігри дітей, прості й недорогі в організації. А головне дають величезний розвивальний і корекційний ефект. Відомий американський педагог С. Куломзін відзначає: "Пісочниця не тільки розвиває творчий потенціал дитини, активізує просторову уяву, образно - логічне мислення, тренує дрібну моторику рук, але ненав'язливо, поволі, поволі налаштовує дітей на осягнення моральних істин, поняття про добро і зло, сприяє побудові гармонійного образу світу". Пісок часто діє на дітей, як магніт. Перш ніж малюки усвідомлять, що роблять, їхні руки самі починають просявати пісок, будувати тунелі, горки тощо. Якщо під рукою є мініатюрні фігурки, іграшки, тоді з'являється цілий світ, розігруються вистави - дитина повністю занурюється в гру. Пісок, який має властивість пропускати воду, так само поглинає і негативну психічну енергію, тож взаємодія з піском очищує енергетику людини, стабілізує її емоційний стан. Гра з піском позитивно позначається на емоційному самопочутті дитини, дає можливість